

סימן ח

גדר קביעות סעודה על פת הבאה בכיסנין וביאור

(או"ח קס"ח סע' ו')

וכ"כ שם עוד (בסע' ט"ו) "טרוקנין דהיינו שעושיין גומא בכירה ונותנים בה קמח ומים מעורבין בה ונאפה שם, מברך עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, ואם קבע סעודתו עליו, מברך המוציא ובהמ"ז". וע"ע לעיל (בסי' קנ"ח סע' א') "אבל לפת שאין מברכין עליו המוציא, כגון לחמניות דקות, או פת הבאה בכסנין, ואינו קובע סעודתו עליהם, אין צריך נטילת ידים" ע"כ.

ומקור דין זה בברכות (מ"ב ע"א) "רב הונא אכל תליסר ריפתי (מ"פ) הבאה בכסנין" ולא בירך אחריו, (רש"י) בני תלתא תלתא בקבא ולא בריך. אמר ליה רב נחמן עדי כפנא, אלא כל שאחרים^ב קובעים עליו סעודה, צריך לברך". וכתב שם רש"י "אלא, כל שאחרים קובעין אכילתן בכך טעון ברכת

כתב מרן השו"ע (או"ח סי' קס"ח סע' ו') "פת הבאה בכיסנין, מברך עליו בורא מיני מזונות, ולאחריו ברכה אחת מעין שלש. ואם אכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו, אע"פ שהוא לא שבע ממנו, מברך עליו המוציא וברכת המזון וכו', ואם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו, אע"פ שהוא קובע עליו, אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, דבטלה דעתו אצל כל אדם" ע"כ. וכן היא דעת הרא"ש (פ"ו סי' ל') והר"ר יונה (ל' ע"א ד"ה א"ל) כמבואר בב"י.

ועוד כתב השו"ע שם (בסע' ח') "לחמניות וכו' ודקים מאוד שקורין ניבלא"ש, מברך עליהם בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, ואם קבע סעודתו עליהם, מברך המוציא וברכת המזון".

א. וכ"כ שם הרשב"א (ד"ה רב הונא).

ב. והנה הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"ג ה"ט) כתב "ואם קבע מזונו עליה מברך המוציא", ולא כתב דתלי בקביעות אחרים. וע' בראשון לציון בברכות שם שעמד בזה, וכתב דבהכי פליגי רב הונא ורב נחמן, והרמב"ם פוסק כר"ה, עיי"ש שכתב שכ"ד הבה"ג והרי"ף. ואכמ"ל.

המזון, כך פירש רב האי" רש"י, ועיי"ש שדחה פ' אחר.

וצריך לברר מהו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו". וכתב מרן הב"י (קס"ח סע' ו') "והאגור (סי' רי"ז) כתב ופירוש אם קבע סעודתו עליהו, פירש ה"ר אביגדור דוקא סעודת ערב ובוקר, ולא סעודת עראי ע"כ. והוא מדברי שבלי הלקט (סי' קנ"ט). וליתא, אלא בין סעודת ערב ובוקר בין סעודת עראי, אם אכל שיעור שבני אדם קובעין עליו, מיקרי קביעות, ואי לא לא, וכמו שנתבאר בסמוך בשם רבוותא" (הרא"ש והר"ר יונה, עיי"ש) ע"כ. הרי שלדעת הב"י קביעות "סעודה" הוא אף בסעודת "עראי", וא"צ דווקא אכילת קבע של בוקר וערב. ואמנם עדיין צ"ע שיעור זה ד"קביעות סעודה".

וכתב מרן החיד"א בברכ"י (סי' קס"ח אות ד') "פת הבאה בכסנין יאכל פחות מנ"ד דראמא"ס (חמישים וארבע דרהם. ד.א.), ולא מיקרי קביעות לכו"ע. או יאכל ע"ב ויברך ברכת המזון. ואם אכל נ"ד דראמא"ס ואינו יכול להשלים ע"ב, יברך ברכת המזון. בית דוד (ר"ד הכהן מסלוניקי, סי' פ"ב דף כ"ב ע"ב ד"ה פת). ועמ"ש פרח שושן (או"ח כלל א' סי' ד') ע"כ. וע"ע בשיו"ב שם (אות א'). וכן הסכים מרן הראש"ל בכל ספריו, ע' בשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח סי' י"ח), ובחזו"ע ברכות (עמ' נ"ה, ועמ' נ"ט וס'). הרי שבשיעור ע"ב דרהם, פשיטא להו שמקרי "קביעות" ומברך ברכת המזון. וידוע שע"ב דרהם, הם ד' ביצים.

וכתב המהדיר לברכ"י שם, שגם בספר עבדת הקודש (במורה באצבע אות צ"ה), פסק מרן החיד"א כהרב בית דוד, וז"ל "אם אוכל פת הבאה בכסנין, יש מחלוקת בפוסקים עד כמה יוכל לברך על המחיה, ועד כמה יצטרך לברך ברכת המזון, והיותר מוסכם הוא, שיאכל פחות מנ"ד דראמ"ס וכו', ואז יברך על המחיה, ואם אכל נ"ד דראמ"ס או יותר עד ע"ב דראמ"ס, נכנס בספק ברכת המזון, עד שיאכל ע"ב דראמ"ס. והגם שיש חולקים, סברא זו עיקר, וכן הסכימו כמה אחרונים" עכ"ל.

ושיעור נ"ד דרהם הוא ג' ביצים, וע"ב דרהם הוא ד' ביצים, לפי מ"ש הרב בית דוד שם, ועוד רבים, דביצה היא י"ח דרהם, ורביעית הוא כביצה וחצי דרהם. וכ"כ הרב כף החיים (בסי' ר"י אות ח'), וכתב שם שמדד ומצא שג' ביצים הם נ"ד דרהם.

והנה מרן החיד"א במחב"ר (סי' קס"ח אות ב') ציין למה שכתב בתשובה בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' ע"א) שמנהג העולם שעל אכילת כשני ביצים ויותר, עדיין מברכים מעין שלש. משמע שאם אוכלים ג' ביצים שהם נ"ד דרהם כאמור, כבר מברכים ברכת המזון. וכ"כ להדיא בחיים שאל שם, שעל ג' ביצים מברך ברכת המזון. וכ"כ הבית דוד עצמו, עיי"ש. וזהו שכתב הברכ"י הנ"ל "ואם אכל נ"ד דראמא"ס ואינו יכול להשלים ע"ב, יברך ברכת המזון. בית דוד".

ולכאורה קשה, כיון שעד ד' ביצים אינו אלא ספק קביעות וכנ"ל, למה

יברך ברכת המזון מספק. ובאמת שיש להקשות כן אפילו באכל ד' ביצים, שהרי מלבד שדעת רבינו אביגדור ורש"י שאין קביעות אלא בסעודת ערב ובוקר, וזה ודאי יותר מד' ביצים, א"כ למה לא נחוש לסב"ל. והן אמת שידוע שבמקום מנהג אין לחוש לסב"ל, כדכתב התה"ד (סי' ל"ד) וכ"כ כל הפוסקים, מ"מ הא גופא יש להקשות כן על המנהג, כשנוסד, למה לא חשו לדעות החולקות.

ואפשר ליישב לפי מה שכתב הגאון פתח הדביר (סי' ק"צ דף רי"א ודף רי"ב, אות כ"ד, עמ' תרי"ז והלאה במהד' החדשה), דכיון שדעת מרן החיד"א בעין זוכר (וראה בברכ"י בסי' קפ"ו אות ג') שגם בספק חיוב דאורייתא אמרינן "ספיקא דאורייתא לחומרא", לכן צריך לברך ברכת המזון גם בספק, עיי"ש.

והגם שאם בירך על המחיה, בדיעבד יצא ידי חובת ברכת המזון, כמ"ש הברכ"י (סי' קס"ז אות י'), וא"כ למה יכנס בספק ברכה, הא יכול לצאת ידי חובתו במעין ג'. י"ל דכיון דספק דאורייתא לחומרא, חייב לברך ברכה"מ כהוגן, ואין לחוש כלל (יסוד סברא זו, כבר כתבה הרשב"א בתשובה ח"א סי' ש"כ, והובאה בכס"מ ק"ש פ"ב הלכה י"ג, ובנו"כ לשו"ע או"ח סי' ס"ז. ויש לחלק, ולעיל בסי' ה' הארכתי). ועיי"ש עוד בדברי המהדיר לברכ"י (קס"ח אות ד').

ומעתה צריך לברר, מניין יצא לבית דוד וסיעתו, שיעור זה של נ"ד וע"ב דרהם לקביעות סעודה. ומסברא חשבתי שדבריהם ברורים במציאות. שהרי אדם שירצה לשבוע מאכילת פה"ב ושאר מאכלים, בד"כ לא יאכל יותר מד' ביצים מפה"ב, אלא יאכל זו הכמות מן הפת, וימלא רעבונו גם משאר דברים כגון ירקות בשר או גבינה. אך אין דרך לאכול כ"כ הרבה מפה"ב לבד, אלא אוכלים בד"כ השיעור הנ"ל פחות או יותר, ושבעים ממנו יחד עם שאר מאכלים. וס"ל לאותם הגדולים, שלא מצרפים את שאר המאכלים כדי להשלים לשיעור, אלא מחשבים רק את כמות פה"ב לבדה בארוחה ממוצעת, ומזה יצא להם השיעור הנ"ל.

והנה ידוע שהמג"א (בסי' קס"ח ס"ק י"ג) כתב "נ"ל דאם הוא קבע סעודתו עליו אע"פ שאכל עמו בשר ודברים אחרים, ואלו אכלו לבדו לא היה שבע ממנו, אפ"ה מברך המוציא וג' ברכות. וכ"מ הלשון בגמרא (ברכות מ"ב ע"א) כל שאחרים קובעין עליו. וכ"מ קצת בתוס (שם ד"ה לחמניות) שכתבו גבי לחמניות אם קבע עלייהו כמו בפורים, ובסמ"ק (מצוה קנ"א הגה ד') כתוב בליל פורים ובליל ברית מילה, ומסתמא בפורים אין קובעין לבדם" עכ"ל, הרי דס"ל שמצרפים כל מיני מאכס שאוכלים יחד עת הפה"ב. וכ"פ המשנ"ב (ס"ק כ"ד).

ואולם מרן החיד"א בכרכי יוסף (סי' קס"ח סק"ו) כתב ע"ד המג"א, שהמעין יראה שאין ראיותיו מכריעות, ולמעשה צ"ע, וסב"ל. גם בספר זכרונות אליהו בהלכות ברכות (בדיני ברכת המוציא אות ט"ז), כתב ע"ד המג"א, שכבר חלקו עליו האחרונים. וכן פסק בכף החיים (שם אות מ"ז), שמנהג העולם הוא כדמשמע מסתמות דברי השו"ע, שאם לא אכל שיעור קביעות סעודה מן הפת הבאה בכסנין, אע"פ שאכל עמו בשר ודגים ושבע, אינו מברך אלא ברכה מעין שלש, וכמבואר כל זה בשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח ס"ס י"ח). וע"ע בערוך השולחן (סע' י"ז).

ולפי האמור, נראה שהבית דוד והחיד"א וסיעתם ס"ל, דאדם קובע סעודה על ד' ביצים לערך מפה"ב, ושבע מהם יחד עם שאר המאכלים, אלא דס"ל דלענין חיוב ברכ"מ (ונט"י), אין לצרף שאר המאכלים, אלא צריך שיאכל שיעור ד' ביצים מפה"ב, שהוא שיעור קביעות בארוחה ממוצעת עם שאר המאכלים וכנ"ל.

ומעתה צריך לעיין בבית דוד ובפרח שושן וסיעתם, אם אכן זוהי סברתם, או שיש להם סברא אחרת, וניחזי אנן בס"ד.

והנה הגאון רעק"א בשו"ע או"ח (סי' קס"ח סע' ו') כתב וז"ל "ואם אכל ממנו שיעור שאחרים, מהר"ם בן חביב בספרו תוס' יוה"כ (דף ע"ט ע"ב בתוס' ד"ה מיני תרגימא וכו') כתב דהוא שיעור

פרס, שהוא שיעור סעודה לענין עירוב ג' או ד' ביצים. ע' לקמן (סי' שס"ח סע' ג'). וכ"כ בשו"ת פרח שושן (כלל א' סי' ד'). ובגן המלך (סי' ל"ו) לא ס"ל כן ע"כ.

וז"ל מהר"ם בן חביב שם "ובהא דאמרינן אכילת עראי היינו כביצה, משמע לכאורה דיותר מכביצה הוי קבע, וקשה, דפת הבאה בכסנין קי"ל באו"ח (סי' קס"ח) דבאוכל שיעור שאחרים רגילים לקבוע מברך המוציא ובהמ"ז. ונ"ל דהיינו מעלה מטה שיעור ג' או ד' ביצים דהוי שיעור סעודה, כדקי"ל לענין עירוב (בסי' שס"ח) יע"ש. וכן מעשים בכל יום, דאוכל פת הבאה בכסנין דהיינו ביסקוגו"ש קרוב לג' ביצים, ואין מברכין בהמ"ז אלא מעין שלש. ואמאי, והא אמרינן דשיעור כביצה הוי עראי, משמע דיותר הוי קבע. י"ל דג' גבולין יש, דשיעור כביצה הוי עראי, יותר מכביצה יצא מכלל עראי ולא נקרא קבע עד שיאכל ג' או ד' ביצים, ולפיכך לענין עראי דקי"ל אוכלים עראי חוץ לסוכה, הוי בכביצה, יתר מכאן לא הוי עראי, ואע"ג דלא הוי קבע, חייב לאכול בסוכה. ולענין פת הבאה בכסנין כשאוכל קבע דהיינו ג' או ד' ביצים מיקרי קבע ומברך בהמ"ז, אבל פחות מג' ביצים קבע לא הוי, וסגי ליה בברכה מעין ג', כנ"ל ודו"ק עכ"ל.

הרי דס"ל שיש ללמוד מדין עירוב דשיעור קביעות סעודה שם היינו ג' או ד' ביצים, לדין קביעות סעודה לענין פה"ב.

וז"ל השו"ע בהלכות עירוב (סי' שס"ח סע' ו') "כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו, בזמן שהם שמונה עשרה או פחות, שיעורו כגרוגרות לכל א'. ואם הם יותר משמונה עשרה, אפילו הם אלף או יותר, שיעורו מזון שתי סעודות, שהם שמונה עשרה גרוגרות, שהם כששה ביצים. וי"א שהם כשמונה ביצים ע"כ.

ודעה ראשונה דמזון ב' סעודות הוי ו' ביצים, ס"ל דשיעור סעודה אחת הוי ג' ביצים, והיא דעת הרמב"ם בהלכות עירובין (פ"א ה"ט). והי"א דס"ל דשיעור ב' סעודות הוי ח' ביצים, ס"ל דשיעור סעודה אחת הוי ד' ביצים, והיא דעת הטור לקמן (סי' ת"ט). וע' בעירובין (פ"ב ע"ב), והדברים ארוכים.

ולכאורה הלכה כדעת הרמב"ם דשיעור סעודה הוי ג' ביצים, שמרן סתם כדעתו, וכ"ה לקמן (סי' ת"ט סע' ז') שכתב מרן "ואם הוא חולה או רעבתן, שיעורו שתי סעודות בינוניות שהם כששה ביצים (וע"ל סי' שס"ח סע' ג')

מפת, או מכל דבר שמשותפין בו שיתופי מבואות", וזה כדעת הרמב"ם דשיעור סעודה הוא ג' ביצים. וכאן מרן כלל לא הביא דעת הטור. וע' עולת שבת (שס"ח סק"ב), ובמג"א שם (סק"ב), ובגור"א שם (ובסי' תפ"ו סע' א'), וע"ע בברכ"י (סי' ת"ט אות ב'), ובשעה"צ (שס"ח ס"ק י"א). אלא דלכתחילה אין לעבור על דעת הטור שהביאו מרן ביי"א, ולכן כתבו הבית דוד והחיד"א, דלכתחילה יאכל או פחות מג' ביצים, או יותר מד' ביצים. ויש להאריך. עכ"פ מבואר דדעת הכפות תמרים דיש ללמוד דין קביעות סעודה דפה"ב, מדין קביעות סעודה דעירוב.

ואולם הרב גנת ורדים בקונטרס גן המלך (סי' ל"ו) כתב וז"ל "הא דקי"ל בפת כסנין שאם קבע עליו סעודה שחייב בג' ברכות כפת גמור וכתבו הטור (או"ח סי' קס"ח), רבים חשבו לשער ולתת קצבה לדבר זה, ואמרו שהיא כאכילת פרס, דסתם אכילה משערינן ליה בהכי, וכן משערינן סעודה דבעינן לענין עירוב" ע"כ. וזו דעת הכפות תמרים הנ"ל.

ד. וכ"כ הפרח שושן הנ"ל "ואף על גב דמרן השו"ע (בסי' תרי"ב סע' ב') הביא דעת שניהם, מ"מ בסי' ת"ט סע' ז' סתם כדעת הרמב"ם, ונראה דטעמו דרוקא לחיוב כרת או חטאת יש לחוש לדעת רש"י, ונ"מ לענין אכילת החולה ביה"כ דלכתחילה ראוי להחמיר עליו שישא כדי אכילת ד' ביצים כמ"ש בסי' תרי"ח סע' ז', אבל בעלמא נקטינן כדעת הרמב"ם ודעימיה דשיעור אכילת פרס הוא ג' ביצים. וכן נראה שהוא דעת הר"ף לפסוק כר"י בן ברוקא, שכתב בפ"ח דעירובין (כ"ז ע"ב מדפי הספר) וז"ל, הילכך כדהויין תמני סעודתא לקב והקב יש בו ארבע מאות וזו במשקל כו', ע"ש. וכ"כ הרא"ש (שם סי' ג'), וזה כדברי ר"י בן ברוקא דס"ל שהקב יש בו שמונה סעודות, ובשלטי הגבורים כתב בשם רבינו ישעיה האחרון וז"ל, שיעור עירובי תחומין מזון שתי סעודות בנוניות לכל אחד ואחד, והן כה' ביצים בינוניות ושליש ע"ש עכ"ל. וכ"כ הבית דוד הנ"ל (סי' פ"ב סוד"ה פת).

ובהרוב גן המלך כתב להשיג על זה וז"ל "ולע"ד אין זה נכון, מעובדא דמייתי בגמרא (ברכות מ"ב ע"א) דרב הונא אכל תריסר ריפתי בני תלתא בקבא ולא בריך, וא"ל רב נחמן עדי כפנא, כלומר עדיין אתה רעב, אלא כל שאחרים קובעין עליו סעודה צריך לברך, א"כ מהא משמע דאין שם קצבה ושיעור ידוע לדבר הזה, ואלו הוה משערינן בה כשיעור אכילת פרס, לא היה מוצא רב הונא מקום לטעות בשיעור גדול כזה. דיש בו כפלי כפלים טובא מאכילת פרס. וגם רב נחמן כך היה לו להשיבו בקצרה ולומר לו כמה אכילת פרס יש במה שאכלת. אלא לפי שבכל דבר ודבר משערינן בו לפי עניינו, בדבר המתובל והמשובח רווחא לבסומי אכיל איניש טובא, וצריך לו שיעור גדול לקבוע עליו סעודה כדי להשקיט לו מתארתו באכילה, ולכן רב הונא טעה בזה בהנהו תריסר רפתי שהיו משובחין ומוטעמין ביותר, ולכן השיבו ר"נ דאע"ג דודאי דבכל פת כסנין משערינן בה לפי מה שהיא, מ"מ הרי אכל טובא, ודרך העולם לקבוע סעודה על שיעור כזה. כללן של דברים, דבפת כסנין כיון דחשיב מיהא לא משערינן ביה באכילת פרס, ולפי רוב חשיבותו יש גם כן להרבות בשיעורו יותר מחברו" עכ"ל. וצ"ע בשיעור הקביעות לדעתו, וגם נתן שיעור כל אחד בידו, וכל מאכל משתנה שיעורו, וזה דבר שקשה לומר שכך יתקנו חכמים, ודרכס לתקן תקנות קבועות (וכיוצ"ב העיר הפרח שושן, ע' להלן).

ובעניותי לא ראיתי הכרח בדבריו לדחות סברת מהר"ם בן חביב הנ"ל בכפות תמרים, דאימור דיסוד פלוגתת רב הונא ורב נחמן הייתה בשאלה, אם אזלינן בתר האוכל, או בתר רוב העולם. דרב הונא ס"ל דאזלינן בתר האוכל, וכל שהוא עצמו לא שבע, לא חשיב קביעות, ורב נחמן חידש לו דאזלינן בתר רוב העולם. וכן מבואר בראשון לציון בברכות שם, שזהו יסוד המחלוקת בין ר"ה לר"נ (ועיי"ש שכתב שדעת הרמב"ם הבה"ג והרי"ף לפוסק בזה כר"ה, ודלא כשו"ע). ולפי"ז אין שום הכרח לדחות דברי מהר"ם בן חביב.

ומה שלא ר"נ אמר להדיא "כמה אכילת פרס יש במה שאכלת" (וזהו ראייתו השניה של הגן המלך), י"ל דעדיף מינה נקט, דבלשון זה לא היה מבורר למה נקט דווקא "פרס", אך במה שנקט "כל שאחרים קובעים עליו סעודה", מבואר שעיקר השגתו על רב הונא היא ממה שבטלה דעתו אצל "אחרים", והרי זה עיקר מחלוקתם.

ושו"ר בשו"ת פרח שושן הנ"ל (כלל דא' סי' ד') שגם דחה סברת הגן המלך הנ"ל כע"ז. ושם כתב וז"ל "עוד נדרשתי לבאר מהו שיעור שאחרים קובעים עליו סעודה, כדי שכשיאכל אותו שיעור מפת הבאה בכסנין יברך המוציא וברכת המזון, כי לא נתבאר זה בדברי הפוסקים הראשונים. ומצאתי להרב גינת ורדים שכתב בס' גן המלך (סי' ל"ו) וז"ל בקיצור, רבים חשבו וכו'. וכן דעת הר"ב

בני חיי (באו"ח סי' קס"ח) ע"ש. והנה הרב ז"ל סגר המדבר ונתן תורת כל אחד בידו לידע כמה הוא שעור סעודה, וכל מין ומין יש לו שעור לעצמו, ובכך נתן דבריו לשעורין, ואנחנו לא נדע מה נעשה. ומצאתי בהגה כ"י להר"ב פר"ח שכתב וז"ל, אכילת עראי מיקרי כשאוכל שעור כביצה כמ"ש (בסי' תרל"ט סע' ב'), ומיהו בפרש"י בפרק כיצד מברכין (דף מ"א ע"א) דאכילת פרס הוי מזון סעודה אחת, ושעור אכילת פרס הוי פלוגתא הביאו המחבר (בסי' תרי"ב סע' ד'), ומשמע דבציר מהכי לא מיקרי קביעות. וע"פ זה לצאת מידי ספק יאכל כד' ביצים דזה מיקרי קביעות סעודה לכו"ע, או יאכל בציר מג' ביצים דבכה"ג משמע דלכו"ע לא מיקרי קביעות סעודה, וצ"ע לדינא ודוק, עכ"ל (הרב בעל ספר פרי חדש. ד.א.). ומדברי הרב משמע דבאוכל כד' ביצים, פשיטא ליה דמיקרי קביעות סעודה לכו"ע, ומברך המוציא וג' ברכות, ולא מספקא ליה אלא באוכל בציר מג' ביצים, ובזה הוא שכתב וצ"ע לדינא. וכן מצאתי למו"ח הר"ב מטה יוסף ז"ל שכתב בתשובה כ"י וז"ל בקצור וכו'. והראיה שהביא הר"ב גן המלך מעובדא דרב דמייתי בפרק כיצד מברכין דמשמע מהתם דליכא קצבה, שאם היה שם קצבה לא היה מוצא רב הונא מקום לטעות

בשעור גדול כזה, כנז"ל. אחר שאלת אלף מחילה, נלע"ד דאין משם ראיה, דהתם היינו טעמא, לפי שרוב הונא הוה ס"ל שהכל תלוי באדם הקובע סעודתו עליו, וכיון דבדידיה משערין ולא אזלינן בתר קביעות אחרים, ולזה רב נחמן השיבו על פי מדותיו עדי כפנא, כלומר עדין אתה רעב, כפי' הרי"ף, וחדש לו שאין תלוי בדעתו, אלא כל שאחרים קובעים עליו סעודה, וכיון שתלוי בדעת אחרים נחזי אנן כמה הוא שעורו. וגדולה מזאת פרש"י בשם רבותיו, דתליסר ריפתי מפת שלנו, ולא בירך משום דלא שבע, וקרא כתיב ואכלת ושבעת וברכת, עוד ע"ש, הרי דבגמרא קאמר בהדיא והם החמירו על עצמם עד כזית ועד כביצה, מ"מ ר"ה הוה פליג, ומעתה אין כאן מן התימא שלא ידע דתלוי בקביעת סעודה שהוא כדי אכילת פרס" עכ"ל. וזה קרוב למש"כ בס"ד". ומדברי הפרח שושן למדנו, שכדעת מהר"ם בן חביב, סוברים גם חמיו המטה יוסף, והגאון בעל פר"ח, והפרח שושן עצמו. וכן הסכים מרן החיד"א הנ"ל, ושכ"כ הבית דוד ועוד. וידוע שגדולים אלו הם גדולי פוסקי ספרד מהאחרונים (בפרט בדיני או"ח). ועוד כתב שם הפרח שושן "גם מה שהקשה הר"ב בני חיי בסי' הנזכר, דא"כ אמאי לא פירש שעור זה בגמרא

ה. וע"ע לצל"ח בברכות שם (על רש"י ד"ה אמר רב נחמן וכו') שכתב "ורב נחמן השיב דכל שאכל כדרך שאחרים קובעים סעודה מתחייב מן התורה, ומה שכתוב ואכלת ושבעת, היינו מה שדרך רוב בני אדם לשבוע ממנו", ודו"ק.

הדבר בהבחנת האדם כפי מה שהוא רואה באחרים שקובעים סעודה, כי מאין יוכל האדם לידע ולראות את הרוב של העולם איך קובעים סעודה. ואולי קביעות סעודה יש ללמוד מדין עירוב" וכו', וסיים שם שהיינו ג' ביצים, כפי שסתם מרן (בסי' ת"ט סע' ז'). וזה כסברת הכפות תמרים והפרח שושן וסיעתם.

ואולם לכאורה יש להקשות על סברא זו, דאמנם שיעור עירוב הוא ג' או ד' ביצים וכנ"ל, אך מ"מ הרי שם שיעור זה הוא רק שיעור הפת בלא לפתן ושאר דברים שרגילים לאכול עם הפת, ונמצא שבסתמא אין אדם שבע מג' או ד' ביצים פת בלא לפתן. ואיך ילפינן דשיעור זה הוא קביעות לאוכל שיעור ג' או ד' ביצים מפה"ב בלא לפתן. ואין דרך אדם לאכול פת לבדו בלא לפתן.

ונראה שזהו שכתב המשנ"ב (בסי' קס"ח ס"ק כ"ד) וז"ל "והנה לענין עירובי תחומין, בסי' שס"ח איתא דשיעור סעודה הוא ג' או ד' ביצים, וכתבו כמה אחרונים דה"ה כאן, חשיב בזה שיעור קביעת סעודה", ושוב הקשה על סברא זו "אבל כמה אחרונים והגר"א מכללם חולקים, וס"ל דאין לברך המוציא ובהמ"ז אלא כשיעור סעודה קבועה שהוא של ערב ובקר, וכמש"כ בב"י (ד"ה פת) בשם שיבולי לקט (סי' קנ"ט), וכן מצאתי באשכול (ח"א סי' י"ח) דמוכח שהוא סובר כן. וכן נוטה יותר לשון השו"ע".

וביאור סברתו בשעה"צ (ס"ק י"ט) "כן מוכח ממגן אברהם (ס"ק י"ג)

כמו שפירש גבי סוכה ואין שום אחד מהפוסקים שפירש זה, ע"ש. נלע"ד דל"ק, דכיון שתלו הדבר בקביעות סעודה, הדבר ידוע שקביעות סעודה הוא באכילת פרס, ולא פירשוהו לרוב פשיטתו אצלם" וכו'.

ולדינא העלה שם הפרח שושן וז"ל "זאת תורת העולה, דכיון דלדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרשב"א וה"ה דשיעור סעודה הוי ג' ביצים, הכי נקטינן. וכן דעת הטור, כמ"ש ברמזים, וכמו שהגיה הרב בעל מגן דוד בסי' הנזכר (ת"ט סק"ח), ע"ש. ולדא כהב"ח, משום דמסתמא לא יחלוק הטור על דעת אביו הרא"ש, דמדבריו מוכח דס"ל דשיעור סעודה הוא ג' ביצים וכנז"ל. ולפי זה מי שאוכל שיעור ג' ביצים מפת הבאה בכסנין וכדומה, מברך עליה המוציא וג' ברכות. וירא שמים שרוצה להחמיר על עצמו לצאת ידי חובת רש"י ודעימיה לא יאכל אלא פחות מג' ביצים, ואם אכל כשיעור שלש, יאכל עוד שיעור ביצה רביעית, ובזה חייב אליבא דכו"ע. וכן מצאתי בספר אור חדש (בהגה דף כ"ג ע"ד) וז"ל, ושעור קביעות סעודה לא פירשו הפוסקים, ונלע"ד שהוא ג' או ד' ביצים, עכ"ל. וכ"כ בשמו הרב אליה זוטא (בסי' קס"ח ס"ק ט'), ע"ש. וכ"כ בספר גן נטע (בסי' הנזכר ס"ק ה') ע"ש" וכו', עיי"ש עוד.

גם הרב בית דוד הנ"ל (בסי' פ"ב) כתב וז"ל "הנה השיעור של קביעות סעודה לא פורש, ודוחק גדול לומר שתלי

(וכ"כ הח"א בכלל נ"ד בנשמת אדם ששמע מהגר"א שאין דעתו נוחה משיעור ד' ביצים ע"ש, וברור הוא שטעמו כמ"ש) עכ"ל.

ולי צ"ע דבריו, דהן אמנם "רואין בחוש" ששיעור ג' וד' ביצים אין בו כדי להשביע כ"כ, אך מאידך גם שיעור חצי עומר הוא תמוה, ד"רואים בחוש" שאין אדם רגיל אוכל כ"כ הרבה (וצ"ל דשאני מן שהיה לחם אבירים והיה נאכל בקל). ולפענ"ד יותר מסתבר שחז"ל החמירו שחשיב קביעות סעודה כבר בקביעות מועטה, אף שאינה משביעה כ"כ, מאחר שסו"ס יש בה קצת שובע. וזה מסתבר יותר מלומר שחז"ל קבעו שיעור גדול כ"כ שאין שום אדם רגיל אוכל כ"כ הרבה. וי"ל.

וז"ל שו"ע הרב שם "ומכאן אתה למד ששיעור קביעות סעודה האמור כאן, אינו כשיעור סעודה האמור בעירוב שהוא כג' ביצים, שהיא פחותה שבסעודת עניים הבריאים ושם סעודה עליה, אבל אינה סעודת רוב בני אדם הבריאים (כשאוכלין ממנו לבדו בלא לפתן ודברים אחרים), אלא כשיעור עומר לגולגולת לב' סעודות, שאל"כ מה הועילו כאן לשער שיעור שאחרים קובעים עליו עם איזה ליפתן, הרי גם על ידי ליפתן אין שם סעודה עליה בפחות מכג' ביצים פת, שאל"כ למה הצריכו בשתי סעודות של

ושאר אחרונים דחלקו בין אם אכלן לבדו או עם דברים אחרים וכנ"ל, והיינו על כרחו לא כפי שיעור עירוב, דהתם משערינן לעולם באכילה עם לפתן ולא לבדו, וכן כתב הגר"ז (סע' ח'), וכן כתב בחיי אדם (ח"א כלל נ"ד נ"א סק"א) ששמע מפי הגר"א ז"ל עכ"ל. והיינו כנ"ל, דאין ללמוד מעירוב דשיעורו ג' או ד' ביצים, דאדרבה, מהתם מוכח דאין שביעות מכמות כזו של פת (וה"ה וק"ו לפה"ב), בלא תוספות אחרות של "לפתן" ללפת בו את הפת.

וכעיי"ז כתב גם הערוך השולחן (סע' ט"ז) וז"ל "י"א דד' ביצים הוא שיעור קביעת סעודה, כלומר כשאוכל מפת הבאה בכיסנים שיעור זה, מקרי קביעת סעודה (א"ר ס"ק י"ז בשם אור חדש). ויש מי שחולק ואומר דזהו הפחותה של סעודת עניים ששיעורו בזה לעירוב, אבל סעודה נכונה היא כחצי עומר, שהרי עומר לגולגולת ירד המן בכל יום לכל אחד, על שני סעודות ביום, ועל זה אמרו חז"ל בעירובין (פ"ג ע"ב) האוכל כמדה זו ה"ז בריא ומבורך (הגר"ז סע' ח'). ולפ"ז שיעור קביעת סעודה חצי שיעור חלה שהוא ליטרא וחצי (שיעור חלה עומר, ועומר הוא מ"ג ביצים חומש ביצה, ע' בשו"ע יו"ד סי' שכ"ד סע' א'. וחצי מזה הוא כמעט כ"ב ביצים). ובאמת רואים בחוש שכשיעור ד' ביצים אין בה כדי שביעה כלל והוא אכילת עראי.

עירובי תחומין כשתי סעודות פת, אם פחות מכן ראוי לב' סעודות ע"י ליפתן, יהא די בזה לערובי תחומין מקל וחומר מליפתן של פת מב' סעודות שמערבין בו, כל שכן הפת הנאכלת בב' סעודות הללו" עכ"ל.

ולפענ"ד יש ליישב סברת הכפות תמרים וסיעתם כפי שכתבתי לעיל, דסו"ס האדם קובע סעודתו על כמות כזו של פת (ג' או ד' ביצים), וממילא ה"ה לפה"ב. ואף דבעלמא אין דרך לקבוע ולשבוע מכמות כזו של פת בלא ליפתן, מ"מ לעניין חיוב ברכה"מ ונט"י שהיא נתקנה על פה"ב, ס"ל דדי במה שקובע על הפת בלא ליפתן, דסו"ס זהו השיעור ש"אחרים קובעים עליו", והיינו על הפת לבדו. וכאמור, יש בזה קצת שובע.

ושו"ר למרן החיד"א בשו"ב (קס"ח אות א') שכתב "שיעור שאחרים וכו'". יש מהאחרונים דסברי דאין לשער בזה כשיעור אכילת פרס, מר מוסיף ומר מגרעות נתן, וכבר הזכיר דעותיהם בספר יד אהרן. ומדברי רבינו ישעיה הראשון בפסקיו לכתובות כ"י פרק אעפ"י, מוכח דסעודת אכילת פרס היא סעודה שאין למטה ממנה, שכתב שם (ס"ד ע"ב בתוס' רי"ד) גבי המשרה אשתו ע"י שלישי לא יפחות מקביים חיטים. (כתב) וז"ל, אי קשיא היאך יספיקו שני קבין בשבוע, והרי העומר היה מאכל כל איש ואיש ליום, שנמצא העומר לשתי סעודות, והעומר הוא מ"ג ביצים וחומש ביצה, קרוב לב' קבין דהם מ"ח ביצים. מצאתי

ששאלה זו נשאלה לרב שלום גאון זצוק"ל, והשיב, כל מדות חכמים כן הן, כל דבר ודבר נתנו בו שיעור למעלה ושיעור למטה וכו', אף כאן לענין המשרה אשתו זהו שיעור קטן למטה כדי קיום נשמה, ולא לכל אדם פוסקים כך אלא לעני, שכך שנינו (כתובות שם) בד"א בעני שבישראל, אבל במכובד הכל לפי כבודו. ועד כמה עד ז' רביעים ועוד, שהם מ"ג ביצים וחומש בכל יום, עכ"ל. ומזה מוכח דדעת רב שלום גאון ורבינו ישעיה דסעודה כדי קיום נשמה שאין למטה הימנה הוא ג' ביצים לכל סעודה, דב' סעודות ליום, וב' סעודות יתרות לשבוע, הם מ"ח ביצים. וזה לכאורה היה סמך לומר דשיעור שאחרים קובעים סעודה הוא יותר מג' ביצים, דלא איירינן בעניינים וסעודתן הדלה. אבל ראיתי להרמב"ם פ"ב דאישות (ה"י) כתב דפוסקים לאשה שתי סעודות ביום, סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר, באדם שאינו לא חולה ולא גררן. ומוכח דאכילת פרס הוא סעודה בינונית. ועיין בלח"מ שם ובאה"ע (סי' ס"ט). והרמ"ע בספר אלפסי זוטא כ"י כתב וז"ל, דאי קבע עלייהו אכילת פרס מברך המוציא וג' ברכות, פחות מכאן מברך בורא מיני מזונות ומעין שלש עכ"ל. וכן הסכימו קצת אחרונים. אלא דמשום דבאכילת פרס גופה איכא פלוגתא בין רש"י והרמב"ם, לכן כתב הרב בית דוד דצריך לאכול פחות מג' ביצים וכו', ורמזתי דבריו לפני (אות ד') עכ"ל. הרי סמך לדעת האחרונים הנ"ל, מרב שלום גאון

ומרכיבו ישעיה ומהרמ"ע. (ומהרמב"ם אין סתירה, דיוכל להודות לעניין הלכות ברכות. אך אין בזה הכרח, ואכמ"ל).

ולדינא כתב שם המשנ"ב "ומ"מ לכתחלה טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים, וכ"ש אם הוא דבר שיש להסתפק בו מדינא אם הוא פת הבאה בכיסנין (או שהוא כבר לחם. ד.א.), אף דמבואר בסע' ז' דהולכין בזה להקל (שהרי השו"ע פס פסק שלכל פירושי הראשונים ב"פת הבאה בכסנין" יש דין פה"ב ומברך מזונות ועל המחיה. ד.א.), עכ"פ בודאי יש לחוש לדעת המחמירים הנ"ל" ע"כ.

והנה ידוע דבמקום מנהג אין לחוש לסב"ל (תה"ד סי' ל"ד, וכ"כ הפוסקים). ולכן אצלנו הספרדים ההלכה פשוטה בזה כדעת מהר"ם בן חביב (כפות תמרים יומא ע"ט ע"ב), שכן הסכימו כל הגדולים שלנו, ומהם המטה יוסף (הובא

בפרח שושן), הפרח שושן (כלל א' סי' ד'), הפר"ח (הובא מכת"י בפרח שושן שם), הבית דוד (סי' פ"ב), הברכ"י (סי' קס"ח אות ד'), הבן איש חי (פרשת פינחס אות י"ט), הכה"ח (סי' קסח ס"ק מ"ה), ומרן הראש"ל זצ"ל ביביע אומר (ח"י או"ח סי' י"ח ועוד), וכ"ד פוסקים רבים נוספים. ואפילו הגאון משנ"ב כתב שלמעשה טוב לחוש לדעה זו, "ומינה לא תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה" (ע"פ אבות פ"ה משנה כ"ב). ובאמת שהיה ראוי לעיין יותר בסוגיה גדולה זו, ועח"ל. וע"ע למו"ר שליט"א בשו"ת אורחותיך למדני (ח"א סי' כ"ג וסי' כ"ג, וח"ו סי' ל"ב). וע"ע בספר ברכת ה' (ח"ב עמ' קמ"ה עד ק"ג, ועמ' קפ"ט והלאה), ובספר הלכה ברורה (ח"ח, שו"ת אוצרות יוסף סי' ט'). וראה גם למו"ר שליט"א בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סי' כ"ב עד כ"ו), ואכמ"ל.

